

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN  
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

MAI THỊ THÚY

QUAN NIỆM NHÂN SINH CỦA NHÂN VẬT  
THÚY KIỀU TRONG *ĐOẠN TRƯỜNG TÂN THANH*  
NHÌN TỪ LÝ THUYẾT DIỄN NGÔN

LUẬN VĂN THẠC SĨ  
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Thái Nguyên - 2017

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN**  
**TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

**MAI THỊ THÚY**

**QUAN NIỆM NHÂN SINH CỦA NHÂN VẬT  
THÚY KIỀU TRONG *ĐOẠN TRƯỜNG TÂN THANH*  
NHÌN TỪ LÝ THUYẾT DIỄN NGÔN**

**Chuyên ngành: Văn học Việt Nam**

**Mã số: 60.22.01.21**

**LUẬN VĂN THẠC SĨ**  
**NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

**Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. Dương Thu Hằng**

**Thái Nguyên - 2017**

## LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan luận văn “*Quan niệm nhân sinh của nhân vật Thúy Kiều trong Đoạn trường tân thanh nhìn từ lí thuyết diễn ngôn*” là kết quả nghiên cứu của riêng tôi không sao chép của ai. Các kết quả của đề tài là trung thực và chưa được công bố ở các công trình khác.

Nội dung của luận văn có sử dụng tài liệu, thông tin được đăng tải trên các tác phẩm, tạp chí, các trang web theo danh mục tài liệu tham khảo của luận văn. Nếu sai tôi xin hoàn toàn chịu trách nhiệm.

*Thái Nguyên, tháng 4 năm 2017*

Tác giả luận văn

**Mai Thị Thúy**

## LỜI CẢM ƠN

Luận văn đã được hoàn thành tại khoa Ngữ Văn, trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên, Đại học Thái Nguyên.

Với tình cảm chân thành nhất của mình, em xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS.TS. Dương Thu Hằng, người tận tình hướng dẫn, giúp đỡ và tạo điều kiện cho em trong suốt quá trình thực hiện luận văn.

Em cũng xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo trong Ban Giám hiệu, khoa Sau Đại học, khoa Ngữ Văn trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã tạo điều kiện thuận lợi và giúp đỡ em trong quá trình học tập và nghiên cứu.

Em cũng xin chân thành cảm ơn bạn bè và những người thân đã động viên và nhiệt tình giúp đỡ em trong thời gian hoàn thành luận văn.

*Thái Nguyên, tháng 4 năm 2017*

Tác giả luận văn

**Mai Thị Thúy**

# MỤC LỤC

*Trang*

Trang bìa phụ	
Lời cam đoan .....	i
Lời cảm ơn.....	ii
Mục lục.....	iii
<b>MỞ ĐẦU</b> .....	1
1. Lí do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề .....	2
3. Mục đích nghiên cứu.....	9
4. Nhiệm vụ nghiên cứu .....	9
5. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	10
6. Phương pháp nghiên cứu.....	10
7. Bố cục của đề tài .....	11
<b>NỘI DUNG</b> .....	12
<b>Chương 1: NHỮNG VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN LIÊN</b>	
<b>QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI</b> .....	12
1.1. Dẫn ngôn và các mã cơ bản của dẫn ngôn trong tiếp cận văn học .....	12
1.1.1. Khái niệm dẫn ngôn .....	12
1.1.2. Khái niệm về mã và mã hệ tư tưởng, mã thể loại của lí thuyết dẫn ngôn .....	14
1.2. Quan niệm về nhân sinh trong văn học Việt Nam từ thế kỉ X đến hết thế kỉ XIX.....	20
1.2.1. Quan niệm nhân sinh.....	20
1.2.2. Quan niệm nhân sinh trong văn học thế kỉ X đến thế kỉ XVII .....	22
1.2.3. Quan niệm nhân sinh trong văn học cuối thế kỉ XVIII đến hết thế kỉ XIX.....	25
1.3. Đôi nét về Nguyễn Du và các phát ngôn của nhân vật Thúy Kiều trong <i>Đoạn trường tân thanh</i> .....	28

1.3.1. Đôi nét về Nguyễn Du.....	28
1.3.2. Thống kê phát ngôn của nhân vật Thúy Kiều trong <i>Đoạn trường tân thanh</i> .....	31
*Tiểu kết chương 1:.....	32
<b>Chương 2: QUAN NIỆM NHÂN SINH CỦA NHÂN VẬT THÚY KIỀU QUA CÁC ĐỐI THOẠI</b> .....	
2.1. Đối thoại chịu sự chi phối của tư tưởng phong kiến chính thống.....	33
2.1.1. Quan niệm sống tròn chữ hiếu .....	33
2.1.2. Quan niệm sống giữ gìn trinh tiết.....	38
2.2. Đặc điểm của các đối thoại chịu sự chi phối của thể loại truyện Nôm.....	41
2.2.1. Số lượng .....	42
2.2.2. Đối tượng, hoàn cảnh thoại .....	43
2.2.3. Vị thế phát ngôn .....	55
*Tiểu kết chương 2: .....	60
<b>Chương 3: QUAN NIỆM NHÂN SINH CỦA NHÂN VẬT THÚY KIỀU QUA ĐỘC THOẠI NỘI TÂM</b> .....	
3.1. Độc thoại nội tâm chịu sự chi phối của quan điểm nhân văn thời đại .....	61
3.1.1. Quan niệm sống hướng tới sự trong sạch, lương thiện .....	61
3.1.2. Quan niệm sống phù hợp với hoàn cảnh.....	68
3.2. Đặc điểm độc thoại nội tâm trong sự chi phối của thể loại truyện Nôm ...	75
3.2.1. Số lượng .....	75
3.2.2. Hoàn cảnh chi phối độc thoại nội tâm.....	77
3.2.3. Ưu thế của độc thoại nội tâm trong việc thể hiện quan niệm sống mới mẻ của nhân vật Thúy Kiều .....	79
*Tiểu kết chương 3.....	81
<b>KẾT LUẬN</b> .....	83
<b>TÀI LIỆU THAM KHẢO</b> .....	85
<b>PHỤ LỤC</b> .....	89

## MỞ ĐẦU

### 1. Lí do chọn đề tài

Trong văn học Việt Nam, ít có tác phẩm văn học từ khi ra đời cho đến nay, trải qua khoảng thời gian rất dài vẫn luôn được người đọc yêu thích, tôn vinh như *Đoạn trường tân thanh* của Nguyễn Du. Tác phẩm đi sâu vào lòng người Việt Nam như một yếu tố tinh thần không thể thiếu. Nguyễn Du viết *Đoạn trường tân thanh* dựa theo cốt truyện *Kim Vân Kiều truyện* của Thanh Tâm Tài Nhân. Trên cơ sở cốt truyện, nhân vật có sẵn, Nguyễn Du đã có những sáng tạo cả về nội dung và nghệ thuật. *Đoạn trường tân thanh* là “một tập đại thành” được nghiên cứu chi tiết và phong phú từ lâu. Trong đó quan niệm nhân sinh của *Đoạn trường tân thanh* được khá nhiều các tác giả nghiên cứu dưới những góc độ tiếp cận khác nhau. Tuy nhiên nghiên cứu quan niệm nhân sinh của nhân vật Thúy Kiều từ lí thuyết diễn ngôn hiện đại chưa có công trình nào đề cập đến.

So với các nhân vật truyện Nôm khác Thúy Kiều là nhân vật rất đặc biệt ở nhiều phương diện. Nếu so với nguyên tác *Kim Vân Kiều truyện* thì nhân vật Thúy Kiều đã được làm mới, đặc biệt phải kể đến những phát ngôn của nhân vật. Theo lí thuyết diễn ngôn thì lời nói của nhân vật tồn tại ở cả hai dạng đối thoại và độc thoại đều hàm chứa trong đó nhiều mã, nhiều tầng, bậc ẩn ý sâu xa và đó cũng chính là một trong mối quan tâm của lí thuyết diễn ngôn hiện đại. Với sự yêu quý di sản văn hóa của dân tộc, chúng tôi tiếp thu những ý kiến đi trước và tiếp cận nhân vật Thúy Kiều từ lí thuyết diễn ngôn. Với cách tiếp cận đó, chúng tôi hi vọng sẽ đem đến một góc nhìn mới trước một tác phẩm rất quen thuộc có bề dày nghiên cứu lâu nay.

Bên cạnh đó, có thể thấy tác phẩm *Đoạn trường tân thanh* được đưa vào giảng dạy chính thức trong nhà trường. Vì vậy khi lựa chọn đề tài này chúng tôi mong muốn hi vọng trau dồi thêm tri thức, góp phần nâng cao nghiên cứu giảng dạy trong nhà trường.

Với những lí do nêu trên, chúng tôi chọn đề tài “*Quan niệm nhân sinh của nhân vật Thúy Kiều trong Đoạn trường tân thanh nhìn từ lí thuyết diễn ngôn*” làm đề tài luận văn của mình.

## 2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Việc nghiên cứu lí thuyết diễn ngôn vào trong các tác phẩm văn học những năm gần đây ở Việt Nam đang trên đà phát triển và được giới chuyên môn, những nhà khoa học rất quan tâm. Những cuộc luận bàn, hội thảo về vấn đề này diễn ra ngày càng nhiều và có quy mô lớn, thu hút nhiều người tham gia. Phải kể đến một số bài nghiên cứu về diễn ngôn của các nhà phê bình lí luận văn học, tiêu biểu như: *Lí thuyết văn học hậu hiện đại* của Phương Lưu [23], *Khái niệm diễn ngôn trong nghiên cứu văn học hôm nay* của Trần Đình Sử [43], *Về diễn ngôn trong truyện ngắn của Trang Thế Hy* của Lâm Thị Thiên Lan [16], *Diễn ngôn về giới tính và thi pháp nhân vật* của Trần Văn Toàn [45], *Ba cách tiếp cận khái niệm diễn ngôn* Nguyễn Thị Ngọc Minh [24], *Diễn ngôn trong giao tiếp văn học* Nguyễn Duy Bình [3]... Tuy nhiên nhìn nhận một cách tổng thể các bài nghiên cứu diễn ngôn về cơ bản chỉ đưa ra nhận định và phân tích lí thuyết, ít có những công trình nghiên cứu vận dụng kỹ, sâu trong tác phẩm văn học cụ thể đứng trên góc độ của lí thuyết văn học. Vì vậy việc nghiên cứu chuyên sâu về vấn đề này cần được quan tâm và đẩy mạnh hơn nữa.

Ngay từ khi ra đời, *Đoạn trường tân thanh* của Nguyễn Du đã khẳng định được vị thế của mình trong tâm hồn dân tộc Việt Nam. Tác phẩm đã trở thành mảnh đất lí tưởng cho bao nhà nghiên cứu tìm tòi, “đào xới”. Có thể kể đến các công trình tiêu biểu sau:

Năm 1949, Hoài Thanh với công trình *Quyền sống của con người trong Truyện Kiều của Nguyễn Du*. Đây được coi là công trình nghiên cứu sớm nhất về *Đoạn trường tân thanh* theo quan điểm cách mạng. Theo Hoài Thanh, lí do để ông viết cuốn sách này bởi vì trong xã hội hiện đại có nhiều đổi mới sẽ có



những giá trị xưa cũ không còn phù hợp với thực tại nữa. Vậy nên cần nhìn nhận lại những giá trị cũ xem cái nào cần giữ lại, cái nào cần vứt bỏ và cái nào để xem xét tiếp... Với hơn một trăm năm kể từ khi ra đời cho đến nay, *Truyện Kiều* vẫn tiếp tục được khẳng định và biết đến trong lòng người dân Việt Nam không chỉ học Kiều, thuộc Kiều, ngâm Kiều mà còn cả bói Kiều. Nhưng *Truyện Kiều* được hoan nghênh nhiều mà cũng bị bài xích nhiều. Số phận *Truyện Kiều* cũng long đong như số phận nàng Kiều. Kể từ khi nó ra đời, nó chưa bao giờ được ngồi một chỗ yên ổn. Người khen khen hết mực, người chê chê cũng hết lời. Vì vậy, cần phải có một sự nhìn nhận cho đúng, cho đủ để trả *Truyện Kiều* về đúng giá trị của nó. [48, tr.22]. Tác giả nhận thấy rằng tác phẩm này cần được xem xét trên rất nhiều phương diện. Tuy nhiên ông không có tham vọng để tìm hiểu hết tất cả mà chỉ xét riêng về một vấn đề căn bản - đó là *quyền sống của con người*.

Trong cuốn này, tác giả đã đi sâu phân tích hai nhân vật Thúy Kiều và Từ Hải. Với Thúy Kiều tác giả nhận xét: “*Khi tạo ra nhân vật Thúy Kiều, Nguyễn Du đã gián tiếp và có lẽ cũng là vô tình đòi quyền sống cho con người trong xã hội phong kiến. Nhưng Nguyễn Du thiếu một ý thức rõ rệt, một ý chí cương quyết. Nguyễn Du đã không dám theo cho đến cùng cái khuynh hướng phản phong, Nguyễn Du đã nửa đường lùi bước*” [48, tr.22]. Ngoài việc phân tích nhân vật, tác giả Hoài Thanh cũng đi vào phân tích xã hội phong kiến trong *Đoạn trường tân thanh*, thời đại và thân thế Nguyễn Du. Cuối cùng, ông cũng bàn qua về “*Truyện Kiều đối với các lớp người qua các thời đại*”. Nhà nghiên cứu đã phân tích khá sâu sắc về giá trị nội dung xã hội *Đoạn trường tân thanh*. Lần đầu tiên từ khi ra đời nội dung ý nghĩa xã hội mới được khám phá và lí giải một cách đúng đắn.

Năm 1956, Trương Tửu viết *Truyện Kiều và thời đại Nguyễn Du*. Tác giả cho rằng *Truyện Kiều* là một tác phẩm văn học cổ điển tiêu biểu cho văn hóa Việt Nam vì bốn lí do: Thứ nhất, vì *Truyện Kiều* là một tác phẩm dân tộc.

Thứ hai vì *Truyện Kiều* có tính đại chúng. Thứ ba vì *Truyện Kiều* đạt đến nghệ thuật tính cao độ. Thứ tư vì *Truyện Kiều* còn có tác dụng trong hiện tại.

Những lí do ông đề cập ông chú trọng đến việc trong *Truyện Kiều* cách sáng tạo và kết cấu những nhân vật, cách xây dựng những hình ảnh, cách miêu tả những cảnh vật vừa có tính cách tạo hình vừa súc tích, tình cảm, cách vận dụng của âm thanh ngôn ngữ và nhịp điệu của lời nói, cách phô diễn trong sáng, gọn gàng, điều độ và chính xác, cách Việt hóa những điển tích mượn của nước ngoài... đều đã chứng tỏ Nguyễn Du am hiểu đến ngọn ngành lối cảm nghĩ, phô diễn của nhân dân còn lưu lại trong kho tàng văn thơ truyền thống. Thêm nữa vì *Truyện Kiều* còn có tác dụng trong hiện tại. Nên ngày nay, *Truyện Kiều* vẫn là món ăn tinh thần bổ ích của đại chúng. Đọc *Truyện Kiều*, chúng ta vẫn học tập lòng căm thù của Nguyễn Du đối với những chế độ xã hội bóc lột và đè nén con người. Nhà thơ vẫn truyền được cho chúng ta lòng khao khát, tự do, công bằng và nhân đạo [47, tr.210 - 212]. Theo tác giả, với bốn yếu tố trên, *Truyện Kiều* thật xứng đáng được mệnh danh là tác phẩm cổ điển tiêu biểu của văn học Việt Nam. Nó kết tinh được truyền thống văn học tiến bộ của dân tộc đã được biểu hiện trong văn chương truyền khẩu của nhân dân. Nó tập hợp một cách sáng tạo những nét tinh hoa của các tác phẩm văn học cổ điển Việt Nam xuất hiện trước đó. [47, tr.213].

Trần Đình Sử trong cuốn *Những thế giới nghệ thuật thơ*, ông đã bàn về mấy khía cạnh thi pháp *Đoạn trường tân thanh* của Nguyễn Du, ông khẳng định: “Sáng tạo của Nguyễn Du bắt đầu từ chủ đề tư tưởng mới, cái nhìn nghệ thuật mới về con người, đến các đặc trưng về không gian nghệ thuật, thời gian nghệ thuật, chân dung tác giả và màu sắc nghệ thuật... *Truyện Kiều* mới và độc đáo hoàn toàn không phải chỉ biết thêm vào các chi tiết này, lược bớt các chi tiết kia, biết dùng những từ đắt, viết được những câu hay, tả tình khéo, tả cảnh hết... mà còn chủ yếu vì Nguyễn Du đã đặt vào đó một tư tưởng mới, một quan niệm khác về con người và thế giới...” [39, tr.295 – 296].